

สะดวกสบายทั้งหมด และอยู่ในเฟิงธรรมดาและปิตราเริง การปฏิบัติเช่นนี้ ก็เพื่อจะช่วยให้ชาวอิสราเอลได้คิดทบทวนว่า “ชีวิตมนุษย์จะประกอบด้วยทรัพย์สมบัติก็หาไม่ได้”

ชาวนาที่หว่านพืช เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวพืชผลแห่งความปลาบปลื้มใจ เขาต้องระวังเพื่อจะรู้ว่าความปลาบปลื้มใจไม่ใช่พืชผลที่ดีเสมอไป และความทุกข์โศกก็ไม่ใช่วัชพืชเสมอ เขาจำต้องเรียนรู้ที่จะแยกแยะว่าอะไรคือวัชพืช และอะไรคือพืชผลที่ดี พระเจ้าผู้ทรงเป็นเจ้าของนาทรงมีวิธีแยกแยะวัชพืชและพืชผลที่มีประสิทธิภาพ พระองค์ทรงใช้สถานการณ์เพื่อแยกวัชพืชออกไป และให้ผลที่แท้จริงแห่งความปลาบปลื้มยินดีงอกขึ้นตามวิถีทางธรรมดา

ความโศกเศร้าไม่จำเป็นต้องเป็นศัตรูกับความปลาบปลื้มใจเสมอไป เพราะบางครั้งโดยความโศกเศร้าทำให้เกิดผลแห่งความปลาบปลื้มใจ ในโลกแห่งความผิดบาปจะมีความโศกเศร้าเกิดขึ้น และเมื่อความโศกเศร้าสิ้นสุดลงแล้ว ความปลาบปลื้มใจก็จะเกิดขึ้น

ความโศกเศร้าบางอย่างคือความบาปและความโศกเศร้าบางอย่างก็เกิดจากผลของความบาป มีวัชพืชหลายชนิดในสวนแห่งจิตวิญญาณของมนุษย์

สันติสุข

มีผู้ไปเยี่ยมอิสราเอลกล่าวว่า เราจะไม่เข้าใจความหมายของคำว่าซาโลม (สันติสุข/สันติภาพ) จนกว่าจะเห็นร่องรอยของสงครามในกรุงเยรูซาเล็ม และ ณ ที่นี้ เราจะเห็นความหมายที่ลึกซึ้งของพระสัญญาและความหวังในพระเจ้า คำ “ซาโลม” ในพระคัมภีร์มีความหมายที่ลึกซึ้งกว่าที่ชาวยิวใช้ในปัจจุบันนี้

ในพระคัมภีร์คำว่า “ซาโลม” ถูกนำมาใช้ในหลายความหมาย บางครั้งใช้เพื่อทักทายหรือเพื่อลาจากกัน หรือเพื่อแสดงว่าไม่เป็นไร บางครั้งใช้เพื่อกล่าวถึงการปฏิบัติตามคำสั่ง การไม่ทะเลาะวิวาท สุขภาพที่ดีและบางครั้งมีความหมายเช่นเดียวกับการช่วยกู้ให้รอด การกลับคืนดีกับพระเจ้า

เราจะไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริงของ “สันติสุข” จนกว่าเราจะได้พบวัชพืชหลายชนิดที่ขึ้นรกรงรังในสวนของจิตวิญญาณของเรา

ความอดกลั้นใจ

เมื่อชาวกาลาเทียสูญเสียความปลาบปลื้มใจและสันติสุข วัชพืชแห่งความไม่อดทนจะเติบโตรกรงอย่างรวดเร็วกายในใจของเขา ความอดทนคือ “การยับยั้งในการเชื่อฟังพระเจ้า แม้จะมีแรงกดดันให้ปฏิเสธพระองค์” ถ้าปราศจากความรัก ความปลาบปลื้มใจ และสันติสุขแล้ว ก็ยากที่จะมีความอดทน

โลกของเราเต็มไปด้วยความกดดัน ความกดดันเข้ามาในโลกเพราะความบาป เป็นผลจากคำแช่งสาปของพระเจ้า แม้คนของพระองค์ก็ไม่ได้รับการยกเว้น พระเยซูบอกกับสาวกของพระองค์ “ในโลกนี้ท่านจะประสบความทุกข์ยาก” พระเยซูทรงอธิษฐานต่อพระบิดาว่า “ข้าพระองค์ไม่ได้ขอให้พระองค์เอาเขาออกไปจากโลก แต่ขอปกป้องเขาไว้ให้พ้นจากมารร้าย” ด้วยเหตุนี้เราจึงเสาะแสวงหาพระคุณของพระเจ้าที่จะช่วยเราผ่านพ้นเวลาแห่งความยุ่งยาก และกดดันเพื่อให้เราปฏิบัติเสสพระองค์

ความเมตตา

ตามคำสอนของชาวยูดาห์ ทำให้ชาวกาลาเทียกลายเป็นคนเห็นแก่ตัว กล่าวคือ เขาต้องพยายามทำสิ่งที่ตนคิดว่าดีเพื่อให้พระเจ้าพอพระทัยในตัวเองจนไม่มีเวลาที่จะสนใจผู้อื่น ความเห็นแก่ตัวนำไปสู่ความคิดและการกระทำที่ผิดบาปมากมาย ชาวกาลาเทียจะเข้าใจอันตรายนี้ได้อย่างไร

บางทีถ้าเขาได้เห็นต้นวัชพืชอย่างชัดเจน และรู้ว่าผลของพระวิญญาณคืออะไร ความเข้าใจอันนี้จะช่วยให้เขาเห็นอันตรายที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้เปาโลจึงเขียนในกาลาเทียบทที่ 5 : 19 และข้อต่อ ๆ ไป”... การเป็นศัตรูกัน การวิวาทกัน การอิจฉากัน การทุ่มเถียงกัน การโกรธกัน การแตกก๊กกัน การริษยากัน... ความเมตตา”

ความดี

นักศาสนศาสตร์หลายคนเชื่อว่า คริสตจักรกาลาเทียเป็นคริสตจักรที่ก่อตั้งขึ้นจากการเดินทางประกาศครั้งแรกของเปาโล ดังนั้นคริสเตียนชาวกาลาเทียจึงมีแบบอย่างการดำเนินชีวิตของ “ความดี” ซึ่งเป็นผลของพระวิญญาณ เปาโลมีพี่น้องร่วมเดินทางชื่อ บารนาบัส ก่อนหน้านั้นไม่นานบารนาบัสนำพระพรมาสู่คริสตจักรในเมืองอันติโอก ตามรายงานของลูกาที่กล่าวว่า “บารนาบัส เป็นคนดี ประกอบด้วยพระวิญญาณบริสุทธิ์และความเชื่อ” (กิจการ 11 : 24)

ดังนั้น ชาวกาลาเทียจึงต้องมีความเข้าใจอยู่บ้างเมื่อเปาโลพูดถึง “ความดี” แต่อะไรคือสิ่งที่ตรงข้ามกับความดี สิ่งที่พระคัมภีร์มักพูดถึงคือ “ความชั่ว” “ความบาป” เมื่อกล่าวถึงคำเหล่านี้มีความหมายอย่างไร

ความสัตย์ซื่อ

คนที่สนใจแต่ตนเอง และความถูกต้องของตนเองเท่านั้น เป็นคนที่เพื่อนบ้านพึงพาอาศัยไม่ได้ เพราะการกระทำของเขาขึ้นอยู่กับอารมณ์ของตัวเอง ไม่ได้ผูกพันกับสิ่งอื่นนอกจากตัวเขา เมื่อคำสอนของยูดาห์เข้ามาแทรกแซงในคริสตจักรกาลาเทีย มันทำให้เขาหันความสนใจจากพระเยซูไปสู่ผลงานของตนเอง มันทำลายความสัตย์ซื่อที่แท้จริงจากพวกเขาที่มีต่อพระเยซู ความสัตย์ซื่อเป็นผลของความเชื่อในพระเจ้า เมื่อเราเพ่งความสนใจไปที่พระเจ้า ความเชื่อถือและความสัตย์ซื่อก็กพัฒนาขึ้น เพราะน้ำพระทัยและพระบัญญัติของพระองค์ครอบครองเราอยู่

ที่หลุมฝังศพในเมืองบาทิโมร์มีคำจารึกภาษากรีก ซึ่งเอามาจากพระธรรมวิวรณ์ 2 : 10 ว่า “มันคงอยู่ตราบนานเท่าวันตาย” คำจารึกนี้อยู่บนหลุมฝังศพของ J. Gresham Machen ความเชื่อถือและความซื่อสัตย์ของเขาแสดงออกโดยการอุทิศตัวของเขาให้กับความเชื่อในการต่อสู้ในประวัติศาสตร์ความเชื่อของคริสเตียน และบากันรักษาคำมั่นสัญญา เขาสัตย์ซื่อเพราะเขามีความเชื่อในพระเจ้าผู้ยิ่งใหญ่

ความอ่อนโยนและความสุภาพอ่อนน้อม

การพลาดพลังของเปโตร เป็นตัวอย่างของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในกาลาเทีย (กาลาเทีย 2) ด้วยความกลัวเปโตรจึงพลาดพลังไปตามคำสอนของพวกยูดาห์ และเปาโลได้ดักเตือนเขา ข้อพิจารณาของเปาโล คือ ความไม่เข้าใจเรื่องพระคุณทำให้เปโตรกลัว แต่ความเข้าใจอย่างชัดเจนในพระคุณทำให้เปาโลกล้าโต้เถียง “ความกลัว” และ “ความกล้าหาญ” แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกภายใน

ผู้อ่านสังเกตหรือไม่ว่า “ความกล้าหาญ” ไม่ได้ถูกกล่าวว่าเป็นผลของพระวิญญาณ บางคนถึงกับเชื่อว่า ความกล้าหาญไม่ใช่ลักษณะคริสเตียน คริสเตียนควรจะถ่อมแบบขี้ก๊ากเหมือนเต่าหดหัวในกระดอง ความขลาดกลัวเป็นผลจ่อมปลอม เป็นเนื้อหนังที่ประนีประนอม ไม่ใช่เป็นวัชพืชของการเห็นแก่ตัวที่เกิดจากเนื้อหนัง และไม่ใช่ความสุภาพอ่อนน้อมที่เป็นผลของพระวิญญาณ

ความอ่อนสุภาพไม่ใช่สิ่งตรงกันข้ามกับความกล้าหาญ เราต้องอาศัยความกล้าหาญจึงจะสามารถอ่อนสุภาพในโลกของความบาป แต่ความอ่อนสุภาพตรงข้ามกับการเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นเรื่องที่เราจะศึกษาต่อไป

การรู้จักบังคับตน

ในพระธรรมกาลาเทีย (กาลาเทีย 5 : 19-21) พูดถึงผลของเนื้อหนัง ตามที่เปาโลเขียนไว้มีหลายเรื่องที่เกิดจากการไม่รู้จักบังคับตนเอง เช่น การเมาเหล้า การเล่นเป็นพาลเกรและการอื่น ๆ ในทำนองนี้อีก แต่ยังมีผลอีกมากที่เกิดจากการไม่รู้จักบังคับตน

อีกนัยหนึ่งแนวทางปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงจริยธรรม คุณธรรมและค่านิยมในการดำรงชีวิตที่รับผิดชอบต่อสังคม เริ่มตั้งแต่ การสมรส ครอบครัว โลก และ รัฐบาลควรได้รับการพิจารณาด้วย

การสมรส

การสมรสนั้นทรงมุ่งหมายให้เป็นความสัมพันธ์ถาวรตามพันธสัญญาพระเยซูฮาวาพระเจ้าของชาวอิสราเอลตรัสว่า "...เราเกลียดชังการหย่าร้าง..." มาลาคีย์ (2 : 16)

การสมรสเป็นความสัมพันธ์เฉพาะชายหนึ่งหญิงหนึ่ง ผู้ผูกพันคนที่จะอุทิศตนแก่กันและกันในพันธสัญญาชีวิต และโดยพื้นฐานแห่งคำสัตย์สัญญานี้ทั้งสองกลายเป็น "เนื้อเดียวกัน" ทางกาย (ปฐมก. 2 : 24 ; มลก. 2 : 14 ; มธ 19 : 4-6)

"การสมรสสถาปนาขึ้นเพื่อสามภรรยาจะได้อุปถัมภ์กันและกัน เพื่อเพิ่มพูนเผ่าพันธุ์มนุษย์ โดยมีบุตรหลานตามธรรมเนียมของคลองธรรม และเพิ่มพูนคริสตจักรด้วยพงศ์พันธุ์บริสุทธิ์ และเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเรื่องสกปรกโสภณ (การปล่อยตัวทางเพศและการประพฤติดิถีศีลธรรม)" (หลักข้อเชื่อเวสต์มินสเตอร์ XXIV.2 ;) ปฐมก. 2 : 18, 1 : 18, 1 คร. 7 : 2-9) พระเจ้าทรงมีอุดมคติให้การสมรสเป็นที่คู่สมรสได้พบความครบบริบูรณ์ในซึ่งกันและกัน (ปฐมก. 2 : 23) และร่วมงานกับพระองค์ในการสร้างสรรค์ผู้คนใหม่ การสมรสนั้นสถาปนาไว้สำหรับมนุษยชาติทั้งมวล แต่พระเจ้าทรงมีน้ำพระทัยว่าประชากรของพระองค์ควรจะต้องทำงานกับผู้เชื่อด้วยกันเท่านั้น (1 คร. 7 : 39 ; ดู 2 คร. 6 : 14 ; อสร. 9-10 ; นหม. 13 : 23-27) เพราะคู่สมรสมีอาจเกิดความสนิทสนมอย่างลึกซึ้งที่สุดต่อกันได้หากไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในความเชื่อ

เปาโลใช้ความสัมพันธ์ระหว่างพระคริสต์กับคริสตจักรเป็นภาพที่แสดงให้เห็นว่าการสมรสของคริสเตียนควรจะเป็นอย่างไร โดยเน้นว่าสามีมีความรับผิดชอบพิเศษในฐานะผู้นำและผู้ปกป้องพิทักษ์ภรรยา และเน้นการทรงเรียกภรรยาให้ยอมรับสามีในบทบาทนั้น (อฟ. 5 : 21-33) อย่างไรก็ตาม แม้มีบทบาทที่แตกต่างกัน แต่ก็มิได้หมายความว่าภรรยาเป็นบุคคลที่ด้อยกว่าในฐานะที่เป็นพระนางของพระเจ้า ทั้งสามีและภรรยาต่างมีศักดิ์ศรีและคุณค่าเท่าเทียมกัน และเขาจะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนในความสัมพันธ์ บนพื้นฐานของการเคารพซึ่งกันและกัน โดยมีข้อเท็จจริงข้างต้นเป็นรากฐาน

พระเจ้าทรงเกลียดชังการหย่าร้าง (มลค. 2 : 16) แต่ยังคงจัดชั้นตอนการหย่าร้างไว้ให้เพื่อปกป้องภรรยาที่ถูกหย่าร้าง (ฉบบ. 24 : 1-4) พระเยซูตรัสว่า ทั้งนี้เพราะ “ใจท่านทั้งหลายแข็งกระด้าง” (มธ. 19 : 8) การทำความเข้าใจคำสอนของพระเยซูในมัทธิว 5 : 31-32 และ 19 : 8-9 อย่างเป็นธรรมชาติก็คือ การไม่สัจย์ซื่อต่อกู่สมรส (ทำบาปล่วงประเวณี) ทำลายพันธสัญญาแห่งการสมรส และอนุมัติให้หย่าได้ (แม้ว่าถ้าคิดกันได้จะดีกว่า) แต่ชายใดหย่าภรรยาเพราะเหตุอื่นที่ร้ายแรงน้อยกว่าการผิดประเวณี เขาก็ทำให้ตัวเองผิดประเวณีเมื่อแต่งงานใหม่ และผลก็ไล่ให้ภรรยาผิดประเวณีด้วยเมื่อนางแต่งงานใหม่ ในการพูดเช่นนี้ พระเยซูตรัสถึงหลักการที่ว่า การหย่าร้างและการแต่งงานใหม่ทุกกรณีสร้างความสับสนผิดเพี้ยนต่อพระดำริเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศ เมื่อมีผู้ถามว่า การหย่าร้างกรณีใดที่ถูกต้องตามกฎหมาย พระองค์ตรัสตอบว่า การหย่าร้างเป็นเรื่องน่าสลดใจในทุกกรณี (มธ. 19 : 3-6) แต่พระองค์มิได้ปฏิเสธว่าใจของมนุษย์ยังแข็งกระด้างอยู่ ฉะนั้นแม้การหย่าร้างจะเป็นสิ่งชั่วร้ายในตัวเอง ก็อาจจะต้องอนุญาตให้ทำได้บนพื้นฐานที่ว่า ยังเป็นความชั่วร้ายที่น้อยกว่าการผิดประเวณี

ครอบครัว

ครอบครัวคริสเตียนเป็นหน่วยหนึ่งทางฝ่ายจิตวิญญาณ จึงยอมฟังกันและกันด้วยความเคารพในพระคริสต์ (เอเฟซัส 5 : 21)

ครอบครัว (นั่นคือ ครัวเรือนซึ่งประกอบด้วยบิดา มารดา และบุตรธิดา อาจจะมีญาติมิตร หรือคนงานรวมอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้) เป็นสถาบันขั้นพื้นฐานที่สุดและเก่าแก่ที่สุดของมนุษย์ พระคัมภีร์เน้นความสำคัญของครอบครัวในแง่ที่เป็นหน่วยหนึ่งทางวิญญาณ และเป็นสนามฝึกความเป็นผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะ

ครอบครัวมีโครงสร้างทางอำนาจอยู่ในตัวด้วย ซึ่งทำให้สามีเป็นผู้นำของภรรยาและบิดามารดาเป็นผู้นำของบุตรธิดา ความเป็นผู้นำในทุกกรณีเป็นการปรนนิบัติ รับใช้มากกว่าการใช้อำนาจกดขี่อีกฝ่ายหนึ่ง ผู้นำในครัวเรือนจะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรัก (อฟ. 5 : 22; 6 : 4; คส. 3 : 18-21; 1 ปต. 3 : 1-7) ข้อที่สี่ในบัญญัติสิบประการกำหนดให้ผู้นับเป็นหัวหน้าครอบครัวนำทุกคนในครอบครัวของเขาให้ถือรักษาวินัยสิบประการที่ถูกกำหนดให้ถูก ๆ เคารพเชื่อฟังบิดามารดา (อพย. 20 : 8-12; อฟ. 6 : 1-3) พระเยซูเองทรงเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องนี้ (ลก. 2 : 51) ต่อมาภายหลังพระองค์ทรงต่อต้านท่าทีที่ถือกันว่าเคร่งศาสนา แต่แท้จริงแล้วเป็นการหลบเลี่ยงไม่ยอมรับผิดชอบต่อบิดามารดาอย่างดุเดือด (มก. 7 : 6-13) ยิ่งกว่านั้นพระราชกิจสุดท้ายที่ทรงกระทำก่อนสิ้นพระชนม์ก็คือ ทรงจัดหาที่พักพิงในอนาคตให้แก่บิดามารดา (ยน. 19 : 25-27)

ครอบครัวจะต้องเป็นชุมชนแห่งการสั่งสอนและเรียนรู้จักพระเจ้าและความชอบธรรม บิดามารดาจะต้องสั่งสอนอบรมบุตรธิดา (ปฐมก. 18 : 18-19; ฉธบ. 4 : 9; 6 : 6-8; 11 : 18-21; สภษ. 22 : 6; อฟ. 6 : 4) และหนุนใจให้เขาจริงจังกับคำสอนที่ได้รับโดยใช้เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต (สภษ. 1 : 8; 6 : 20) การดักเตือนสั่งสอนให้อยู่ในวินัย ซึ่งหมายความถึงการฝึกอบรมโดยชี้แนะแนวทางและการลงโทษเพื่อแก้ไขความประพฤติ เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องทำเพื่อชักนำให้ถูก ๆ ผ่านพ้นความเหลวไหลแบบเด็ก ๆ ไปสู่ปัญญาแห่งการบังคับตน (สภษ. 13 : 24 ; 19 : 18; 22 : 15; 23 : 13-14; 29 : 15, 17) ในครอบครัวของพระเจ้ามีการฝึกฝนอบรมให้มีระเบียบวินัยด้วยความรักโดยมีจุดมุ่งหมายอย่างไร (สภษ. 3 : 11-12; ฮบ. 12 : 5-11) ในครอบครัวของมนุษย์ก็ต้องมีการอบรมระเบียบวินัยด้วยจุดมุ่งหมายคุณเดียวกัน

ในการปรนนิบัติรับใช้พระเจ้า เราจะต้องจัดให้การสร้างชีวิตครอบครัวที่ดีเป็นสำคัญอันดับแรกของเราเสมอ

โลก

คริสเตียนอยู่ในสังคมเพื่อรับใช้และเปลี่ยนแปลงสังคม

คำว่า โลก ในพันธสัญญาใหม่บางครั้งก็มีความหมายเหมือนกับในพันธสัญญาเดิม คือหมายถึงดาวเคราะห์โลกหรือระบบธรรมชาติที่ดีซึ่งพระเจ้าทรงสร้างขึ้น อย่างไรก็ตาม ตามปกติแล้วคำว่าโลกในพันธสัญญาใหม่ หมายถึง มนุษยชาติโดยรวม ซึ่งบัดนี้ตกอยู่ในบาปและความสับสนวิปริตทางศีลธรรม ทั้งยังกลับกลายเป็นผู้ต่อต้านพระเจ้าและมีวิสัยชั่วร้ายอย่างลึกซึ้งถึงราก บางครั้งบางคราวความหมายทั้งสองแง่นี้ก็ดูราวกับจะผสมผสานเข้าด้วยกัน ฉะนั้นข้อความที่กล่าวถึงโลกก็จะมีนัยซับซ้อนอันบ่งถึงผู้คนที่วิปริตผู้กระทำความผิดและสิ่งน่าละอายโดยการให้สิ่งต่าง ๆ ที่พระเจ้าทรงสร้างขึ้นในทางที่ผิด

คริสเตียนต้องเป็นคุณเดียวกับพระคริสต์ นั่นคือ ต้องเห็นอกเห็นใจผู้คนที่มีความกังวล วุ่นวายใจและความต้องการต่าง ๆ เพื่อจะปรนนิบัติเขาและสื่อสารกับเขาได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่เขาจะต้องทำเช่นนั้นโดยอยู่บนพื้นฐานที่ว่า ตนต้องไม่ยึดติดอยู่กับโลก เพราะเขาจะดำเนินผ่านโลกนี้ไปเพียงชั่วคราว ขณะที่กำลังเดินทางกลับบ้านไปหาพระเจ้า และขณะอยู่ในโลกนี้ ความมุ่งหมายเพียงประการเดียวของเขาก็คือ เพื่อทำให้พระเจ้าทรงพอพระทัย (คส. 1 : 9-12; 1 ปต. 2 : 11) พระคริสตเจ้ามิได้ทรงเห็นชอบกับการถอนตัวออกจากโลกไปอยู่ตามวัดวาอาราม (ยน. 17 : 15) หรือประพฤติตัวตามโลกีย์วิสัย (นั่นคือ การมีจิตใจหมกมุ่นอยู่แต่ผลประโยชน์ของตนเอง ตรึงติดอยู่กับโลกแบบเดียวกับผู้คนฝ่ายโลก ทต. 2 : 12) พระเยซูทรงหนุนใจ

สาวกของพระองค์ให้เอาอย่างความฉลาดของคนฝ่ายโลกที่ใช้ทรัพย์สินเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ แต่ทรงเจาะจงไว้ว่า เป้าประสงค์ที่เหมาะสมของคริสเตียนนั้นมีใจความมั่นคงฝ่ายโลก หากเป็นสง่าราศีในสวรรค์ (ลก. 16 : 9)

เมื่อเป็นเช่นนั้น สิ่งแรกที่พระเจ้าทรงกำหนดให้คริสเตียนเป็นก็คือ เขาต้องแตกต่างจากคนรอบข้าง ถึงรักษากฎเกณฑ์ทางศีลธรรมของพระเจ้า สำแดงความรัก หลีกเสี่ยงจากการปล่อยตัวอันน่าละอาย และไม่ให้ศักดิ์ศรีของตนในฐานะพระฉายาของพระเจ้าต้องเสื่อมเสียไป โดยการปรนเปรอตนเองอย่างปราศจากความรับผิดชอบในรูปแบบใด ๆ (รม. 12 : 2; อฟ. 4 : 17-24; คส. 3 : 5-11) พระองค์ทรงเรียกร้องให้เราแยกขาดจากระบบค่านิยมและวิถีของโลก โดยถือว่าการกระทำอย่างนี้เป็นพื้นฐานสำหรับการสร้างสรรค์ตนให้เป็นเหมือนพระคริสต์ยิ่งขึ้นไป (อฟ. 4 : 25-5 : 17)

ภารกิจที่คริสเตียนได้รับมอบหมายมีสามด้านด้วยกันคือ คริสตจักรได้รับอาณัติให้เผยแผ่ข่าวประเสริฐเป็นหลักใหญ่ (มธ. 28 : 19 - 20 ; ลก. 24 : 46-48) และคริสเตียนทุกคนต้องพยายามทุกวิถีทางที่จะชักนำผู้คนที่ยังไม่เชื่อให้กลับใจใหม่ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของเราจะส่งผลกระทบที่สำคัญในเรื่องนี้ (1 ปด. 2 : 12) นอกจากนี้ ความรักเพื่อนบ้านควรจะชักนำคริสเตียนให้กระทำการต่าง ๆ ซึ่งสำแดงความเมตตาอย่างไม่หยุดหย่อน และยิ่งไปกว่านั้น คริสเตียนได้รับการทรงเลือกให้ปฏิบัติงานตาม “อาณัติด้านวัฒนธรรม” ซึ่งพระเจ้าทรงมอบหมายให้แก่มนุษยชาติตั้งแต่ทรงสร้างโลก (ปฐมก. 1 : 28-30; สดค. 8 : 6-8) มนุษย์ถูกสร้างขึ้นมาให้ทำหน้าที่จัดการดูแลโลกของพระเจ้า มนุษย์ต้องทำงานหนัก โดยมีพระเกียรติของพระเจ้าและประโยชน์สุข ของผู้อื่นเป็นเป้าหมาย นี่คือ “จริยธรรมในการทำงาน” ของโปรเตสแตนต์ที่แท้จริง ซึ่งแก่นแท้ของเรื่องนี้คือวินัยทางศาสนาและการปฏิบัติหน้าที่ตามที่พระเจ้า “ทรงเรียก” ให้สำเร็จครบถ้วน

รัฐบาล

คริสเตียนต้องการพรรัฐบาล ทุกคนจงอยู่ได้บังคับของผู้ที่มีอำนาจปกครอง เพราะเราไม่มีอำนาจใดเลยที่มีได้มาจากพระเจ้า และผู้ที่ทรงอำนาจนั้น พระเจ้าทรงแต่งตั้งขึ้น เหตุฉะนั้นผู้ที่ขัดขืนอำนาจนั้นจะต้องถูกพิพากษาลงโทษ (โรม 13 : 1-2)

รัฐบาลเป็นเครื่องมือปกครองชุมชนที่พระเจ้าทรงแต่งตั้งขึ้น เป็นหนึ่งในหลาย ๆ หนทางที่พระองค์ทรงใช้ ซึ่งรวมทั้งผู้รับใช้ปกครองคริสตจักร บิคารมารดาปกครองบ้านเรือน และครูบาอาจารย์ปกครองโรงเรียน แต่ละกลุ่มในทั้งหมดนี้ต่างก็มีปริมณฑลแห่งอำนาจของตน

ภายใต้พระคริสต์ ผู้ปกครองจักรวาลแทนพระบิดาอยู่ในขณะนี้ และแต่ละมณฑลก็ถูกจำกัด โดยอิงกับปริมณฑลแห่งอำนาจอื่น ๆ ในโลกที่ตกอยู่ในบาป โครงสร้างทางอำนาจเหล่านี้เป็น สถาบันแห่ง “พระคุณเพื่อส่วนรวม” ของพระเจ้า (ทรงประทานให้โดยพระกรุณา) ที่ยืนหยัด เป็นป้อมปราการต่อต้านอนาธิปไตย กฎป่าเถื่อน และการเสื่อมสูญของสังคมที่เป็นระบบระเบียบ

หลักข้อเชื่อเวสต์มินสเตอร์ได้บรรยายปริมณฑลแห่งอำนาจของรัฐบาลโดยมีพื้นฐาน จากพระคัมภีร์ (โรม 13 : 1-7 และ 1 เปโตร 2 : 13-17) ไว้ดังนี้

พระเจ้า จอมเจ้านายและจอมกษัตริยาธิราชแห่งสากลโลก ทรงแต่งตั้งผู้ปกครองรัฐให้อยู่ภายใต้พระราชอำนาจของพระองค์ แต่ให้อยู่เหนือประชากรเพื่อพระเกียรติของพระองค์เอง และประโยชน์สุขแห่งสาธารณชน และเพื่อให้บรรลุดุจดมุงหมายนี้ทรงประทานอำนาจแห่งดาบ อาญาสิทธิ์แก่เขา เพื่อปกป้องและส่งเสริมคนดี กับลงโทษผู้กระทำชั่ว... ผู้ปกครองรัฐไม่อาจถือว่าตนมีอำนาจในการจัดการกิจอันเกี่ยวกับพระวณะและพิธีสืบ หรืออำนาจแห่งกฤษฎาแผ่นดิน สวรรค์เพราะรัฐบาลดำรงอยู่เพื่อสวัสดิภาพแห่งสังคมทั้งมวล พระเจ้าจึงทรงประทานดาบอาญาสิทธิ์ นั่นคือ การใช้กำลังโดยชอบด้วยกฎหมายเพื่อบังคับใช้กฎหมายอันยุติธรรม (รม. 13 : 4) คริสเตียนต้องยอมรับว่าสิ่งนี้เป็นส่วนหนึ่งในกฎเกณฑ์ของพระเจ้า (รม. 13 : 1-2) แต่ผู้นำรัฐไม่พึงใช้อำนาจนี้กดขี่ข่มเหงผู้ยึดถือหรือไม่ยึดถือศาสนาใด หรือปกป้องคุ้มครองความชั่วร้าย ในรูปการใด ๆ ก็ตาม

รัฐอาจเก็บภาษีได้โดยชอบสำหรับการบริการต่าง ๆ ที่จัดให้กับประชาชน (มธ. 22 : 16-21; รม. 13 : 6-7) แต่หากว่ารัฐห้ามในสิ่งที่พระเจ้าทรงกำหนดให้ปฏิบัติหรือกำหนดให้ปฏิบัติในสิ่งที่พระเจ้าทรงห้าม การดื้อแพ่งต่อรัฐในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งก็คงเป็นเรื่องที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ (กจ. 4 : 18-31; 5 : 17-19) ทั้งที่เป็นการกระทำโดยยอมรับการลงโทษที่เป็นผลสืบเนื่องของการไม่เชื่อฟังนั้น เช่นนี้แสดงว่าคุณคณที่กระทำการยอมรับสิทธิอำนาจของรัฐที่พระเจ้าทรงประทานให้

คริสเตียนจะต้องเร่งเร้าให้รัฐบาลปฏิบัติหน้าที่ที่เหมาะสมกับบทบาทอธิษฐานเพื่อเชื่อฟัง และเฝ้าจับตาดูรัฐบาล (1 ทธ. 2 : 1-4; 1 ปด. 2 : 13-14) เดือนให้รัฐบาลระลึกไว้เสมอว่าพระเจ้าทรงตั้งให้ปกครอง ปกป้อง และรักษาความสงบเรียบร้อย มิใช่กดขี่ข่มเหง ในโลกที่ตกอยู่ในบาป อำนาจมักทำให้คนเสื่อมทรามฉ้อฉลเสมอ ตามธรรมดาแล้วระบอบประชาธิปไตยซึ่งกระจายอำนาจบริหารให้อยู่ในมือของคนหลาย ๆ คน และให้ผู้มีอำนาจเหล่านั้นต้องชี้แจงการกระทำของตนเองต่อประชาชน ดูจะให้ความหวังมากที่สุดว่าจะหลีกเลี่ยงการกดขี่ของทรราช และสามารถยังความยุติธรรมให้แก่ประชาชนทั้งมวลได้

หลักจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยมในการดำรงชีวิตที่รับผิดชอบต่อสังคมของ ศาสนาอิสลาม

ความหมายของการดำรงชีวิตที่รับผิดชอบต่อสังคม

คนผู้เป็นสมาชิกของสังคมเป็นเช่นไร สังคมก็จะปรากฏภาพออกมาเป็นเช่นนั้น คนจึงมีความสำคัญต่อลักษณะของสังคมเป็นที่สุด อิสลามเป็นทั้งศาสนาและแนวทางการดำรงชีวิต อิสลามจึงต้องการสังคมที่ประกอบขึ้นจากคนที่เพียรพยายาม รักษาศรัทธาและคุณงามความดี ซึ่งผลของการนี้จะตกแก่สังคมโดยรวมว่า เป็นสังคมที่ดี เป็นที่รวมของคนดี มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ผู้คนต่างให้ความสำคัญกับชีวิตในโลกชั้นปลาย (อาคิเราะฮ์) มากกว่าโลกนี้ (ดูญา) วัตถุประสงค์และความเป็นบริโศคนิยมไม่อาจมีอิทธิพลเหนือสังคมอย่างชนิดไม่มีขอบเขตได้ พ่อค้าแม่ค้าผู้ประกอบการธุรกิจในสังคมดังกล่าว จะประกอบการค้าและธุรกิจของตนด้วยความซื่อสัตย์ ผู้ขาดคนที่ชีวิตแร้นแค้นจะไม่หมดหวังในชีวิต ข้าราชการหรือเจ้าพนักงานจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความขยันขันแข็งซื่อตรงและเต็มอกเต็มใจให้บริการประชาชน ผู้รักรวยมั่งคั่งก็จะมีใจกว้างขวางและไม่หยิ่งยโส ผู้รักษากฎหมายและผู้พิพากษาจะคงไว้ซึ่งความยุติธรรม ผู้ปกครองรัฐจะมีจิตใจที่บริสุทธิ์และเป็นที่ยอมรับแก่ปวงชน ผู้บังคับบัญชาจะมีจิตใจที่เมตตาต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ขณะที่ผู้ใต้บังคับบัญชาก็จะมีความจงรักภักดีตอบสนอง ซื่อสัตย์และขยันขันแข็งในหน้าที่การงาน ฯลฯ ซึ่งหากสมาชิกของสังคมยึดมั่นในหลักศรัทธา และหลักปฏิบัติในศาสนา มีความรักและความยำเกรงต่อพระผู้เป็นเจ้า ชีวิตของสมาชิกในสังคมดังกล่าวก็จะมี ความหมายอย่างมากต่อสังคม และเป็นชาติที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมที่เขาอยู่ร่วมกันด้วย อย่างมากมาย

ความหมายของจริยธรรมและคุณธรรมในการดำรงชีวิตที่รับผิดชอบต่อสังคม

หากพิจารณาลงไปจริยธรรมอิสลามตามที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นว่าจริยธรรมอิสลาม ส่งผลต่อตัวบุคคลผู้เป็นมุสลิมที่ถือปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าว ให้เป็นผู้ที่นอบน้อมต่อพระผู้เป็นเจ้า และขัดเกลาดตนเองให้บริสุทธิ์ผุดผ่องอยู่เสมอ และต่อสังคมที่เขาอยู่ด้วย เฉพาะเพียง เรื่องของชะดาอย่างเดียว ก็จะทำให้เห็นว่าเป็นหลักศรัทธา และจริยธรรมที่ก่อให้เกิดการรับผิดชอบต่อสังคมโดยตรง และเป็นคุณธรรมที่ส่งผลต่อผู้คนรอบข้างในสังคม ในทางที่ดีที่ประกอบด้วย การช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน ความอาทรที่มีต่อกัน ความเป็นภราดรภาพที่แท้จริง และเป็นการสร้างความมั่นคงแก่สังคมที่ตนอยู่ร่วมด้วย ในหนังสือ “ปัญหาความยากจน และแนวทางการแก้ไขของอิสลาม” เขียนโดย ดร. ยูซุฟ อัล-กอรฎอวีย์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของชะดาไว้ในฐานะที่เป็นคุณแจสำคัญในการไขไปสู่การกระจายความพอเพียงไปได้ทั่วทุกหนในสังคม

ดังนี้ “อิสลามได้กำหนดให้มุสลิมทุกคนที่มีความสามารถต้องประกอบอาชีพการงานและ ขวนขวายหาเลี้ยงชีพให้เพียงพอต่อการดำรงชีพของตนเอง ครอบครัว และการบริจาคในหนทาง ของอัลลอฮ์ ส่วนผู้ใดขาดความสามารถที่จะทำงานหาเลี้ยงชีพได้ ทั้งไม่มีทรัพย์สินเดิม ที่สะสม ไว้พอเพียง หรือกองมรดกที่พอกินพอใช้ เขาต้องอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของญาติใกล้ชิด ที่แข็งแกร่งกว่า และมีทรัพย์สินมากกว่าต้องมาช่วยเหลือ แต่ทั้งที่ปรากฏว่า ผู้ที่ไม่สามารถ ประกอบอาชีพเลี้ยงตนเอง และครอบครัวได้พอเพียง ไม่ได้มีญาติพี่น้อง ที่พอมีพอกินเสมอไป ทุกคน ดังนั้นใครจะสามารถเข้ามาช่วยเหลือเจือจุนบุคคลเหล่านี้ได้? หรือจะปล่อยให้ผู้คนเหล่านี้อดตายไป โดยสังคมที่ยังมีผู้มีทรัพย์สินนั่งดูคายนั่งอยู่ ตรงนี้เองที่อิสลามมิได้ลืมบุคคลผู้ต้องเผชิญกับความอดอยากและยากแค้น อัลลอฮ์จึงได้บัญญัติให้ผู้มั่งมีทรัพย์สินและรวยได้ตามกำหนดเกณฑ์ ต้องจ่ายชะกาตจากทรัพย์สินที่ครอบครองไว้ ดังนั้น เป้าหมายของการจ่ายชะกาต ก็คือ การเจือจุนคนยากไร้ (มุชกิละตุล พักร์ฯ : 60)

แนวทางปฏิบัติเพื่อให้บรรลุจริยธรรมและคุณธรรมในการดำรงชีวิตที่รับผิดชอบต่อสังคม

การได้เรียนรู้ถึงความประเสริฐของคำสอนที่เกี่ยวกับจริยธรรมและคุณธรรมเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถส่งผลให้บุคคลถึงความดีงามอันสมบูรณ์แบบในการดำรงชีวิตที่รับผิดชอบต่อสังคมได้โดยปราศจากการนำมาปฏิบัติจนเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิต ขณะเดียวกันในการนำคำสอนเหล่านี้มาปฏิบัติก็มีข้อเรื่องง่ายเสมอไป ด้วยเหตุนี้เองที่อัลลอฮ์ สุบหะนา ทรงตรัสไว้ว่า “และบรรดาผู้ซึ่งต่อสู้ดิ้นรนในหนทางของเรา เราจะนำทางพวกเขาสู่แนวทางของเราและแท้จริงอัลลอฮ์ทรงอยู่กับบรรดาผู้ประกอบคุณธรรมอันสูงส่งยิ่ง” ซูเราะห์ อัล-อังกะบูต อายะฮ์ ที่ 69) เชค อบุล ฮะซัน อัล-นัจวี ได้รวบรวมแนวทางไว้สำหรับบุคคลเพื่อไปสู่การบรรลุถึงจริยธรรมและคุณธรรมไว้ในหนังสือ “อัล-อะกีดะฮ์ วัล-อิบาดะฮ์ วัล-ซุ ลุกฯ ดังนี้ :

1. ยึดมั่นศรัทธาทั้ง 6 ประการ ปฏิบัติตามทางนำของพระคัมภีร์ อัล-กุรอานและแบบฉบับ (ซุนนะฮ์) ของท่านศาสดา นบี มุฮัมมัด ศ็อลฯ อย่างสุดความสามารถ

2. ดำรงการนมาศการภักดี อย่างครบถ้วนตามหลักการอิสลาม ทั้ง 5 ประการ ทั้งในที่ลับ ที่แจ้ง ด้วย กาย วาจา และใจ ที่สอดคล้องกัน ตามแบบฉบับของท่านศาสดา นบี มุฮัมมัด ศ็อลฯ ดังที่อัลลอฮ์ ได้ตรัสยกย่องไว้ว่า : และดังปรากฏแก่เจ้าทั้งหลายซึ่งแบบฉบับอันดีงามยิ่งในตัวของศาสนทูตของอัลลอฮ์ สำหรับผู้ซึ่งปรารถนาจะพบอัลลอฮ์ และโลกปรภพและเป็นผู้ที่รำลึกถึงอัลลอฮ์อย่างมากมาย

3. การมีหลักศรัทธา (อัล-อะกีดะฮ์) ที่ถูกต้อง ดำรงมั่นในข้อศาสนกิจที่วางไว้สำหรับมุสลิม (อัล-ฟัรฎ์) ทั้งในส่วนที่เป็นสิทธิ์ของอัลลอฮ์ และเป็นสิทธิ์ของบ่าวของอัลลอฮ์ (เพื่อนมนุษย์) ท่านศาสดา นบี มุฮัมมัด ศ็อลลาฯ ได้กล่าวว่า : ผู้ใดที่ได้กระทำการอันไม่เป็นธรรมไว้กับพี่น้องของเขาไม่ว่าจะมีต่อศักดิ์ศรีของเขา หรือสิ่งอันใดก็ตาม ก็จงขอสะสางกับเจ้าตัวเขาเสียก่อนไปถึงวันซึ่งจะไม่มีเงิน ดินาร์ หรือ ดิรฮัมให้ชดใช้ (ในโลกหน้า) หากว่าเขามีการกระทำใดที่ดั่งงาม ก็จะถูกนำไปชดใช้กับผู้ที่เขาก่อความไม่เป็นธรรมไว้ ถ้าหากเขาไม่มีความดั่งงามใดเลย เขาย่อมต้องแบกรับความผิดของผู้ที่ได้รับความไม่มีความดั่งงามใดเลย เขาย่อมต้องแบกรับความผิดของผู้ที่ได้รับความไม่เป็นธรรมจากเขาไว้เสียเอง” (อิหม่าน อัล-บุคอรี)

4. การหมั่นขัดเกลาจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาดปราศจากความประพฤตินั้นชั่วช้าทั้งที่เพราะความประพฤตินั้นชั่วช้ายอมเป็นม่านขวางกั้น การได้รับความเข้าใจในคำเทศนา สั่งสอนของท่านศาสดา นบี มุฮัมมัด ศ็อลลาฯ ดังพระคัมภีร์ อัล-กุรอาน ที่ว่า “เจ้าได้เห็นผู้ที่ยึดเอาอารมณ์ของตนเป็นพระเจ้าหรือไม่” (ซูเราะห์ อัล-ญายยะฮ์ อายะฮ์ที่ 23) ซึ่งคนเรานั้นไม่ว่าจะมีสติปัญญาสูงส่ง หรือมีอัจฉริยภาพสักเพียงใด ก็ไม่อาจมองเห็นตนเองได้โดยปราศจากการมองจากกระจกเงา ดังนั้น ผู้ชาวนุญลาดสุบุม จึงควรมองดูตนเองเพื่อตรวจหาความผิดพลาดหรือความบกพร่อง เพื่อปรับปรุงแก้ไขอยู่เสมอ เช่นที่ อัลลอฮ์ ทรงตรัสไว้ในพระคัมภีร์ อัล-กุรอาน ว่า : “แต่ทว่ามนุษย์นั้นจะได้เห็นสิ่งที่ตนได้ประกอบไว้ และแม้เขาจะสรรหาข้อแก้ตัวต่างก็ตาม” (ซูเราะฮ์ อัล-ถยามะฮ์ อายะฮ์ที่ 14-15)

5. การยึดมั่นปฏิบัติตามแนวทาง แบบฉบับของท่านศาสดา นบี มุฮัมมัด ศ็อลลาฯ ในทุกแง่ทุกมุมของชีวิต อย่างสุดความสามารถที่จะนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วย อัลลอฮ์ ทรงให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติตามแบบฉบับ (อัศ-ซุนนะฮ์) ของท่าน นบี ศ็อลลาฯ เป็นอย่างมาก ดังที่ได้ตรัสไว้ว่า : “จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) หากว่าท่านทั้งหลาย รักอัลลอฮ์ แล้วไซ้พวกท่านก็จงปฏิบัติตามฉัน (มุฮัมมัด) ดังนั้น อัลลอฮ์ ก็จะทรงโปรดปรานพวกท่าน และอภัยโทษแก่พวกท่าน ซึ่งความผิด บาปของพวกท่าน” (ซูเราะห์ อาลี อิบรอน อายะฮ์ที่ 31)

6. การหมั่นอ่านคำวิงวอน (อัด-ดุอาอ์) ตามที่ปรากฏบันทึกไว้ในหนังสือประมวลแบบฉบับของท่าน ศาสดา นบี มุฮัมมัด ศ็อลลาฯ (กุดุบ อัล-ฮะดีษ) ในโอกาสต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการอาบน้ำ นมาซ การเข้า หรือการออกจากมัสยิด การเข้าหรือถ่ายของเสียออกจากร่างกาย การเข้านอน หรือตื่นจากนอน เมื่อเข้าสู่ยามค่ำ หรือรุ่งอรุณ เมื่อออกเดินทางหรือเมื่อกลับ

จากการเดินทาง ฯลฯ โดยการกล่าวคำวิงวอนเหล่านี้ ต้องเป็นไปด้วยความเชื่อมั่นในผลรางวัลที่จะได้รับอย่างมากมาจากอัลลอฮ์ ในโลกหน้ามิใช่เพียงพร่ำอ่านโดยขาดการตระหนักมั่นในผลอันยิ่งใหญ่ที่จะได้รับ หรือการขาดความเชื่อมั่นในผลตอบแทน เช่นที่เราได้รับรายงานที่ถูกต้องจากท่านศาสดา นบี คือลฯ ว่า : “ผู้ใดถือศีลอดเดือน รอมฎอน ด้วยความศรัทธา และความมุ่งหวังผลตอบแทน เขาจะได้รับการอภัยโทษ ในความผิดบาปที่ได้กระทำ มาก่อนหน้านี้” (อิหม่าน อัล-บุคอรี)

7. นับเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่บุคคลจะต้องจดจำเนื้อหาบางส่วนของอัลกุรอานให้ได้ขึ้นใจ และหมั่นอ่านอยู่เป็นประจำ เพื่อมิให้หลงลืมไป อีกทั้งจะได้ท่องจำส่วนอื่น ๆ เพิ่มเติมขึ้นอีก ซึ่งมุสลิมควรตระหนักอยู่เสมอถึงความสำคัญและความบริสุทธิ์ของพระคัมภีร์นี้ ดังที่อัลลอฮ์ ตรัสว่า “ไม่มีความเท็จใดจะแทรกอยู่ทั้งเบื้องหน้าและเบื้องหลังของพระคัมภีร์นี้ที่เป็นสิ่งประทานลงมาจาก องค์พระผู้ทรงปัญญา ผู้ทรงได้รับการสรรเสริญ” (ซูเราะฮ์ ฮามิม อัล-ชะยะอะฮ์ อายะฮ์ที่ 42)

8. สนใจศึกษา แบบฉบับของท่านศาสดา นบี มูฮัมมัด คือลฯ จากหนังสือ อัล-ชะดีษตามความสามารถที่จะหามาได้ เพื่อให้เกิดความตระหนักใจ จริยวัตรอันดีงาม ของท่านศาสดา และเกิดความผูกพันอย่างลึกล้ากับท่าน ทั้งนี้ รวมถึงการหมั่นอ่าน ศอละวาต (คำอวยพร) แต่ท่านเป็นประจำ

9. สนใจศึกษาหนังสือ อัตชีวประวัติ ของท่านบรรดาเพื่อนมิตรสหายของท่านศาสดา (เศาะฮาบะฮ์) และคนดีในประวัติศาสตร์อิสลาม ทั้งนี้เพื่อให้เป็นแบบฉบับของท่านเหล่านั้นที่ใช้ชีวิตอย่างมีจริยธรรม และคุณธรรมอันสูงส่งในยุคสมัยและสังคมต่าง ๆ นับแต่อดีตที่ผ่านมา

10. สิ่งสุดท้ายที่สำคัญยิ่ง อีกอย่างหนึ่งก็คือ การมีความสมถะ และมักน้อยในการมุ่งแสวงหาและสะสมสมบัติโลกอย่างเกินพอดี โดยให้ตระหนักถึงชีวิตที่ศรัทธา และความยั่งยืนในปรโลก และสิ่งที่ดีที่สุดที่จะช่วยยับยั้งจิตใจมิให้หลงระเหิงไปกับแสงสีและความเพริศแพร้วที่ไม่จริงยั่งยืนของโลกนี้ ก็คือ การรำลึกถึงความตายดังที่ อิหม่าน อัตติรมีซีย์ ได้บันทึก ฮะดีษของท่าน นบี มูฮัมมัด คือลฯ ว่า ท่านได้กล่าวสอนไว้ดังนี้ : “จงระลึกถึงสิ่งที่ทำลายรสชาติของชีวิต นั่นคือ ความตายไว้ให้มาก (อัน-นัควี, อบุล, สะซัน, อลี, อัล อะกีดะฮ์ วัล อิบาอะฮ์ วัศซุลุกฯ, ม.ป.ท. : 202-228)

6.4 แบบทดสอบ จริยธรรม คุณธรรมและค่านิยมก่อนและหลังการเรียนรู้

ตัวอย่างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความมีวินัยในตนเอง ในการจริยธรรม

คำชี้แจง ให้เลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว แล้วทำเครื่องหมายกากบาท (x) ในกระดาษคำตอบ

1. ข้อใดที่จัดว่าเป็นค่านิยมของคนในเมือง
 - ก. ชอบโฆษณา
 - ข. เคารพผู้อาวุโส
 - ค. การนิยมของคนไทย
 - ง. ยกย่องคุณความดี
 - จ. ชอบเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
2. “การใช้เงินเป็นเบี้ย” สอดคล้องกับค่านิยมใดมากที่สุด
 - ก. ความมีเหตุผล
 - ข. ความรักพวกพ้อง
 - ค. ความสุรุษสุร่าย
 - ง. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
 - จ. ความมีวินัย มีสติสัมปชัญญะ
3. “เป็นธรรมเนียมไทยแท้แต่โบราณ” ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ” แสดงว่าคนไทยมีนิสัยอย่างไร
 - ก. กตัญญูกตเวที
 - ข. โอบอ้อมอารี
 - ค. เมตตากรุณา
 - ง. มีความสามัคคี
 - จ. เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
4. “ทำอะไรตามใจคือไทยแท้” แสดงว่าคนไทยส่วนใหญ่ขาดคุณธรรม หรือค่านิยมใด
 - ก. ความอิสระเสรี
 - ข. ความรักพวกพ้อง
 - ค. ความมีระเบียบวินัย
 - ง. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
 - จ. ความซื่อสัตย์อดทน
5. “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” จัดเข้าประเภทเดียวกับข้อเท็จจริงใด
 - ก. ลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น
 - ข. ใต้ใดในโลกล้วนอนิจจัง
 - ค. ความสงบเสงี่ยมทำให้คนมีเสน่ห์
 - ง. รักท่านท่านจักให้ ตอบสนอง
 - จ. เข้าเมืองตาหลิ่ว ต้องหลิ่วตาตาม
6. สถาบันใดที่มีอิทธิพล ทางค่านิยมต่อบุคคลเป็นอันดับแรก
 - ก. ศาสนา
 - ข. ครอบครัว
 - ค. การศึกษา
 - ง. การเมือง
 - จ. เศรษฐกิจ

7. เมื่อน้อยให้เรียนวิชา “ให้หาสินเมื่อใหญ่” ยึดหลักการใด
 - ก. การอบรมให้คนมีคุณภาพ
 - ข. ยึดถือสิทธิและเสรีภาพ
 - ค. การแบ่งสรรหน้าที่กันในสังคม
 - ง. ความสามารถแต่ละวัยของคนไม่เท่ากัน
 - จ. การให้อุปการะตามหน้าที่ของพ่อแม่
8. ค่านิยมที่สร้างปัญหาความตึงเครียดทางจิตใจให้แก่คนในสังคมมากที่สุด
 - ก. ยกย่องความมั่งคั่งร่ำรวย
 - ข. การรังเกียจงานที่ใช้แรงงาน
 - ค. การยกย่องผู้ได้รับการศึกษาสูง
 - ง. การยกย่องผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต
 - จ. การยกย่องผู้ที่มีความสามารถในการทำงาน
9. ในประเทศที่กำลังพัฒนา มักประสบปัญหาทางจริยธรรมอย่างมาก ส่วนใหญ่เกิดเพราะสาเหตุใด
 - ก. ถูกบีบบังคับทางจิตใจ เนื่องจากนโยบายของรัฐบาล
 - ข. ถูกบีบบังคับทางใจ เนื่องจากขนบธรรมเนียมประเพณี
 - ค. ประชาชนมีค่านิยมที่ยกย่องความหุรหุราฟุ่มเฟือย
 - ง. ความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมกับวัฒนธรรมที่รับมาใหม่
 - จ. ขาดความรู้ความเข้าใจในการนำเทคโนโลยีมาใช้
10. คนที่ขาดทริโอตดัดป๊ะ จะมีบุคลิกภาพอย่างไร
 - ก. ตระหนี่
 - ข. เชื่อง่าย
 - ค. กล้าหาญ
 - ง. ผูกพยานาท
 - จ. กล้าทำความชั่ว
11. สันโดษ เป็นธรรมะที่สอนให้คนเป็นคนอย่างไร
 - ก. มีความมัธยัสถ์
 - ข. รู้จักประมาณตน
 - ค. ซื่อสัตย์สุจริต
 - ง. มีความรับผิดชอบ
 - จ. การเสียสละ
12. การที่คนไทยขาดคุณธรรม จะมีผลต่อเรื่องใดมากที่สุด
 - ก. ความขัดแย้งทางความคิด
 - ข. การเรียกร้องค่าแรง
 - ค. การขึ้นราคาสินค้า
 - ง. ความเห็นแก่ตัว
 - จ. การว่างงาน
13. เราจะนำหลักจริยธรรมมาใช้ให้เหมาะสมในการพัฒนาสังคมนั้นปฏิบัติตามขั้นตอนใด
 - ก. ปลุกฝัง-ป้องกัน-ปราบปราม
 - ข. ป้องกัน-ปราบปราม-ปลุกฝัง
 - ค. ปราบปราม-ปลุกฝัง-ป้องกัน
 - ง. ปราบปราม-ป้องกัน-ปลุกฝัง
 - จ. ปลุกฝัง-ปราบปราม-ป้องกัน

14. คนที่ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ จะมีพฤติกรรมอย่างไร
- โลกและชอบเอาเปรียบผู้อื่น
 - ดีใจและเป็นตัวของตัวเอง
 - ชอบสิ่งแปลกๆ ใหม่ ๆ
 - ไม่ยอมการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในสังคม
 - ขาดความกระตือรือร้นในการทำงาน
15. การกระทำของใครมีความละเอียดใจในตนเองสูงที่สุด
- โป่ง ไม่กล้าหยิบเงินจากลิ้นชักเมื่อพ่อไม่อนุญาต
 - ปอ ไม่กล้าล้อชื่อพ่อแม่เพื่อนเล่น เพราะเห็นว่าไม่ควรกระทำ
 - แป้ง ไม่กล้าเดินกลับบ้านคนเดียวในตอนกลางคืน เพราะเดินผ่านป่าช้า
 - ปาน ไม่กล้าออกไปแสดงละคร ประกอบบทเรียนแทนปู่ซึ่งขาดเรียน
 - ปิ่น ไม่กล้าโกหกเรื่องที่ตนไม่ได้ทำ รายงานส่งตามกำหนด
16. ถ้าท่านเป็นเด็กเหล่านั้นท่านจะมองพิมพ์ชนกในแง่ใด
- เป็นคนชอบแกล้งเด็ก
 - เป็นคนชอบใช้อำนาจ
 - เป็นคนที่น่าเคารพ
 - เป็นผู้ที่หวังดีต่อเด็ก
 - เป็นผู้อยากช่วยเหลือผู้อื่น
17. พิมพ์ชนกควรจะใช้คุณธรรมใดจึงสามารถช่วยเหลือนักเรียนได้ดีตามความต้องการ
- ความเสียสละ
 - ความรับผิดชอบ
 - การทำใจให้บริสุทธิ์
 - ความกล้าทางจริยธรรม
 - ความมีวิจรรย์ญาณ
18. สาเหตุใดที่ทำให้สังคมปัจจุบันเกิดปัญหาทางด้านจิตใจมากที่สุด
- สภาพทางการเมืองไม่มั่นคง
 - ความเห็นแก่ตัวของเพื่อนร่วมงาน
 - ถูกบีบบังคับจากสภาวะค่าครองชีพ
 - ความล้มเหลวในการประกอบอาชีพ
 - จากการขาดแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ
- คำชี้แจง จงอ่านเรื่องต่อไปนี้เพื่อใช้ตอบคำถามข้อ 16-17
- “พิมพ์ชนกเห็นนักเรียนประถมกลุ่มหนึ่งเล่นไฟรูปรูการ์ตูนและพนันเงินกันอยู่นอกโรงเรียน เขาคิดว่าเด็ก ๆ จะมีนิสัยที่ไม่ดีติดตัวในภายหน้า จึงเดินไปหยิบไฟมาฉีกทิ้ง เด็ก ๆ ตกใจมาก เพราะไม่รู้จักพิมพ์ชนก และพิมพ์ชนกตัวโตกว่าพวกเขามาก เด็ก ๆ จึงเดินแยกจากกลุ่มเข้าโรงเรียนไป”

19. ลักษณะใดเป็นมโนทุจริต

- ก. โกหกให้เพื่อนพันผิด
- ข. นิ่งหลับในเวลาเรียน
- ค. อยากได้ปากกาเพื่อน
- ง. แย่งที่นั่งบนรถประจำทาง
- จ. เดินลัดสนามหน้าโรงเรียน

20. การแก้ไขปัญหาทางจริยธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน วิธีใดเหมาะสมที่สุด

- ก. รัฐบาลและประชาชนร่วมมือกันแก้ไขอย่างจริงจัง
- ข. พัฒนาในชาติและส่งเสริมการนำหลักธรรมของศาสนามาปฏิบัติ
- ค. ออกกฎหมายให้มีบทลงโทษที่รุนแรงสำหรับผู้ที่กระทำความผิด
- ง. รัฐบาลและประชาชนร่วมมือพัฒนาค่านิยมและส่งเสริมการนำหลักธรรมทางศาสนา มาปฏิบัติ
- จ. พัฒนาค่านิยมและการนำหลักธรรมของศาสนามาปฏิบัติและออกกฎหมายลงโทษอย่างรุนแรง (สมชาย สิงหพันธุ์, 2527 : 106-116)

แบบสอบถาม การตัดสินใจในชีวิตประจำวัน

แบบสอบถามนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะสำรวจการตัดสินใจของนักเรียน เมื่อเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ขอให้อ่านข้อความอย่างช้า ๆ แล้วพิจารณาว่าข้อความนั้น เป็นจริงสำหรับท่านมากน้อยเพียงไร หรือไม่จริงเลย แล้วเลือกตอบจาก จริงที่สุด ไม่ค่อยจริง ไม่จริงเลย โดยเลือกขีดเครื่องหมาย ในช่องของแต่ละข้อเพียงข้อเดียว ดังตัวอย่าง

	จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ไม่ค่อยจริง	ไม่จริงเลย
ฉันชอบกินกล้วยเดี๋ยวมากกว่าข้าว		✓		

โปรดตอบให้ครบทุกข้อ ถ้าไม่เข้าใจโปรดถามอาจารย์ก่อนตอบ

ชื่อ.....เลขที่.....ชั้น.....

เหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน	จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ไม่ค่อยจริง	ไม่จริงเลย
1. ข้าพเจ้ารีบทำการบ้านให้เสร็จก่อนไปเที่ยวเล่นเสมอ				
2. ถ้าข้าพเจ้าอยากได้สิ่งใด และต้องรอคอย ข้าพเจ้าจะหมดความอดทนหรือทนไม่ได้				
3. ข้าพเจ้ามักจะจัดกระเป๋าหรือเตรียมสิ่งของที่ต้องนำไปโรงเรียนให้เสร็จในตอนเย็น เพื่อจะได้ไม่เสียเวลาในตอนเช้าวันรุ่งขึ้น				
4. ข้าพเจ้าจะไม่รับประทานขนมที่ข้าพเจ้าชอบให้หมดในครั้งเดียว นอกจากว่าขนมนั้นจะเสียถ้าเก็บไว้นาน				

เหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน	จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ไม่ค่อยจริง	ไม่จริงเลย
5. เมื่อเวลาใกล้สอบข้าพเจ้าจะขยันมาเรียนเป็นพิเศษ เพื่อจะได้เข้าใจบทเรียนที่ครูสอนและจะได้สอบได้คะแนนดี				
6. เมื่อข้าพเจ้าขี้เกียจ ข้าพเจ้าจะไม่แปร่งฟันในตอนเช้าของวันหยุดเรียน				
7. ข้าพเจ้ามักจะลืมทำการบ้านเสมอ				
8. ข้าพเจ้ากลัวสายคาดเสียจึงไม่อ่านหนังสือในที่มืด				
9. เมื่อได้ขนมที่ข้าพเจ้าชอบ ข้าพเจ้าทนไม่ได้ที่จะต้องเก็บไว้กินทีละน้อย				
10. ข้าพเจ้าทนไม่ไหวที่จะเก็บขนมอร่อย ๆ ไว้กินพรุ่งนี้				
11. ข้าพเจ้าชอบหุ้มปกหนังสือทุกเล่มเพื่อให้หนังสือไม่เก่าง่าย				
12. ข้าพเจ้าชอบขีดเขียนลงในหนังสือเรียนจนสกปรก				
13. ข้าพเจ้าอยากเรียนหนังสือมาก ๆ เพื่อโตขึ้นจะได้ทำงานดี ๆ				
14. เมื่อมีคนขัดใจข้าพเจ้า ข้าพเจ้ามักจะฉวยสิ่งใกล้มือขว้างปาหรือทำลายเสมอ				
15. ข้าพเจ้าไม่อยากจะรดกิ้งขยันดูหนังสือ				
16. แม้ร่างกายจะสกปรก ข้าพเจ้าจะไม่อาบน้ำ ถ้ารู้สึกไม่อยากอาบน้ำ				

เหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน	จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ไม่ค่อยจริง	ไม่จริงเลย
17. ข้าพเจ้าจะไม่ใช้เงินจนหมด เพราะเกรงว่าพรุ่งนี้จะไม่มียกเงินใช้				
18. เมื่อข้าพเจ้าได้รับเงินเพื่อที่ใช้จ่ายตลอดอาทิตย์หรือตลอดเดือน แต่ถ้าข้าพเจ้าเห็นของที่อยากได้มากและราคาแพง ข้าพเจ้าจะซื้อของและยอมอดหลังจากนั้น				
19. ข้าพเจ้าไม่ขัดใจเพื่อน เพื่อที่จะได้มีเพื่อนมาก ๆ				
20. เมื่อมีคนนำขนมมาให้ที่บ้าน ข้าพเจ้ามักจะหยิบชิมก่อนเสมอ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2539 : 121-123)				

บรรณานุกรม

- เก็ทซ์, จิน เอ. 2538. เสริมสร้างซึ่งกันและกัน. กรุงเทพฯ : คริสเตียนศึกษา แบ็บติสต์.
- จุฬาลักษณ์ เรืองณรงค์. 2537. การศึกษาคำนิยมด้านจริยธรรมของนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัย
ในภาคใต้. ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ภาคใต้.
- จ่านงค์ ทองประเสริฐ. 2540. หลักการครองตน. นนทบุรี : สนุกอ่าน.
- ชัชชัย คุ่มทวีพร และคณะ. 2539. จริยศาสตร์และปัญหาจริยธรรม. กรุงเทพฯ : ไทยเพรสแอนด์
พริ้นท์.
- ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. 2543. จริยศาสตร์. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- แซนเดอร์สัน จอห์น. 2536. ผลของพระวิญญาณบริสุทธิ์. กรุงเทพฯ : คริสเตียนศึกษา
แบ็บติสต์.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2524. จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. 2539. ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม การวิจัยและการพัฒนาบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ
: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- บุญมี แท่นแก้ว. 2541. จริยธรรมกับชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- _____. 2532. จริยศาสตร์. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- _____. 2541. ปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- บาร์เนทท์. เฮนรี เฮช. 2513. แนวโน้มคริสเตียนจริยธรรม. พระนคร : ยุทธนาการพิมพ์.
- ประเทิน มหาจันทร์. ม.ปป. คู่มืออบรมนักเรียน. บางแสน : วิทยาลัยการศึกษามบางแสน.
- ประกาศี สีอำไพ. 2540. พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ประสาท หลักศิลา. 2515. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : ก้าวหน้า.
- พนัส หันนากินทร์. 2529. การสอนคำนิยมและจริยธรรม. พิษณุโลก : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). 2542. คติธรรมแห่งชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : พิมพ์สวย.
- พระราชวรมุนี. พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮาส์, 2525.

- พรพรรณ วีระปรียากร. 2543. การสร้างคุณธรรมของความเป็นพลเมืองในชุมชนไทย. ปรินญาณิพนธ์การศึกษาดุสิตบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. แพทย์ สาขุ. 2516. โลกสมมุติ. กรุงเทพฯ : ศึกษิตสยาม.
- พิจิตรา พงษ์จินดากร. 2525. การทดลองสอนความรับผิดชอบแก่เด็กที่มีระดับพัฒนาการทางสติปัญญาแตกต่างกันโดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์. ปรินญาณิพนธ์ กศ.บ. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ไพฑูริย์ สีนลารัตน์. บรรณาธิการ. 2542. ความรู้คู่คุณธรรม : รวมบทความเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมและการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2529. พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- _____. 2524. พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- วิทย์ วิศทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก. 2530. หนังสือเรียนสังคมศึกษารายวิชา ส. 402. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- วศิน อินทสระ. 2518. จริยศาสตร์. กรุงเทพฯ : บรรณาการ.
- วุฒิพงษ์ ทองก้อน. การสร้างแบบทดสอบวัดค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตกรุงเทพมหานคร. ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2537.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. กรมการศาสนา. 2541. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย : การฝึกฝนกาย วาจา ใจ กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. กรมสามัญศึกษา. 2542. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และการวิเคราะห์สาระสำคัญ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู. 2542. “แนวนโยบายของรัฐ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวินัยและจริยธรรมข้าราชการครู” เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาตามโครงการส่งเสริมสนับสนุนและประสานการพัฒนาวินัยและจริยธรรมข้าราชการครู. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยศาสนา.
- _____. 2542. นโยบายการพัฒนาวินัยและจริยธรรมข้าราชการครู. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยศาสนา.

- สมชาย สิงห์พันธุ์. 2527. การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความมีวินัยในตนเองในการสอนจริยธรรมกับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยวิธีสอนแบบจินตนิมิตและการสอนตามคู่มือแนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, ปรินญาณีพันธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- สมเดช สีแสง. 2525. การทดลองสอนการยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้น ป. 6 ม.ป.ท.
- สมาคมพระคริสตธรรมไทย. 2541. พระคริสตธรรมคัมภีร์ ภาคพันธสัญญาใหม่ ฉบับ 1973. กรุงเทพฯ.
- สมาคมพระคริสตธรรมไทย. 2541. พระคริสตธรรมคัมภีร์ ภาคพันธสัญญาเดิมและพันธสัญญาใหม่ ฉบับ 1971. กรุงเทพฯ.
- สาโรช บัวศรี. 2526. จริยธรรมศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- _____. 2527. จริยธรรมศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- สุชา จันทน์เอม. 2533. จิตวิทยา เด็กเกร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543. ยุทธศาสตร์ การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.
- Fairchild, Henry Pratt. 1972. **Dictionary of Sociology and Related Sciences.** New Jersey : Littlefield Adams.
- Good. Carter. V. 1973. **Dictionary of Education.** New York : McGraw-Hill Book Co.
- Hault. Thomas Ford. 1969. **Dictionary of Modern Sociology.** New Jersey : Littlefield Adams.
- Kluckhohn, Clyde. 1962. **Culture and Behavior.** New York : Free Press.